

Jaume Lloret i Esquerdo, "Salut i República! Ressenya biogràfica de Vicent Broseta Rosell, figura cabdal del teatre valencià dels anys vint i trenta del segle passat.", publicat a la revista *Stichomythia*, núm. 5 (2007), ISSN 1579-7368.

SALUT I REPÚBLICA!

Ressenya biogràfica de Vicent Broseta Rosell, figura cabdal del teatre valencià dels anys vint i trenta del segle passat

Jaume Lloret i Esquerdo

Vicent Broseta Rosell ha estat una de les figures imprescindibles de la història del teatre valencià, especialment als anys vint i trenta del segle passat. Tant en la seua qualitat de jove galant i de primer actor, com en la seua tasca de director, va omplir tota una època. Fou un dels impulsors del teatre valencià en la seua etapa de màxim esplendor, la qual comprén la vintena d'anys que van de 1916 a 1936. Realitzà tretze llargues temporades en el desaparegut Saló Novetats de València, el local teatral noucentista que més acollí el teatre autòcton. Fundà i dirigí durant molt de temps la seua pròpia companyia, dedicada exclusivament al teatre valencià, amb la qual recorregué pràcticament totes les ciutats i pobles valencianoparlants de certa importància demogràfica. Així mateix, expandí i prestigià l'escena valenciana per Catalunya i les Illes Balears. Després de la Guerra Civil, i des de la gestió del teatre Alkàsser de València, fou un dels responsables del ressorgiment del teatre vernacle en la segona meitat dels anys quaranta. A més a més, també féu incursions en l'escriptura dramàtica, ja que és autor o coautor d'una dotzena de peces. En definitiva, al llarg de la seua vida artística es dedicà amb cos i ànima a la divulgació i dignificació de l'escena valenciana.¹

L'etapa de formació: les dues primeres dècades del segle XX

Vicent Broseta Rosell va nèixer a València, al barri de Velluters, el 19 de febrer de 1891. Als 10 anys va començar a participar en un conjunt infantil i als 13 ja formava a part de la societat "La Lira" del barri de Velluters. Tot sent un xiquet encara, també va passar per la societat "La Lligona" i per la valencianíssima "Societat Coral El Micalet"

Des d'aquest grup d'aficionats va ser contractat l'any 1909, com a galant jove, per a actuar professionalment al "Salón Grand-Palais" (anomenat també "Petit Palace"), que era instal·lat al carrer de la Pau. Allí va actuar durant dues temporades consecutives amb teatre en castellà i en valencià, sota la direcció del que fou celebrat actor valencià Salvador Soler Lluch, pare del reputat primer actor i director Salvador Soler Marí. Per aqueixos temps va actuar amb Francesca Quevedo (que es convertirà en una incomparable caricata del gènere valencià), Matilde Galvany, Àngela Latorre, Empar Martínez i Francesc Martí-Ibáñez (pares de la genial actriu valenciana Empar Martí de Piera), Ramon Palanca, Pasqual Almiñana i Antoni Virosque (que ja era una figura

---

¹ Vull expressar, de bon començament, el meu més sincer agraïment a Teresa Broseta Fandos, néta del gran actor Vicent Broseta Rosell, per la informació que m'ha donat sobre el seu avi i per tota la documentació gràfica que amablement m'ha deixat manejar de l'arxiu particular de la família Broseta. Sense aquesta valuosa documentació mai no haguera pogut fer aquest article. Encara que, dissortadament, Teresa Broseta no ha seguit l'afició teatral del seu avi i dels seus pares, en canvi posseïx uns excel·lents dots literaris, com ha quedat demostrat en diverses publicacions.

destacada del teatre vernacle). També va pertànyer a les companyies de Alba-Bonafé, Julio de Cerro, Enrique Araixa i Enrique Rambal, interpretant teatre castellà. Més tard fou contractat per la companyia de comèdies valencianes que dirigia el graciosíssim actor Juli Cervera en els teatres Apolo de València i Benlliure i La Marina del Grau, l'empresari dels quals era Manuel Salvador.²

En acabar les temporades amb aquesta companyia, per consell del primer actor Pepe Latorre, es va traslladar a Madrid, on fou contractat el mateix dia que arribà, en qualitat de galant jove, per la companyia de comèdia i drama de Carmen Valdemoro i José Gómez Ferrer, on figurava l'actor Pepe Homs, tot realitzant una gira artística que va durar dos anys. Posteriorment actuà en les companyies d'Antonio Arévalo i Julia Delgado.

De 1916 a 1920 treballà al saló Novetats, que estava situat al carrer Barques de València, contractat per l'empresari Maties Benlloch, qui va programar teatre valencià exclusivament. Aquí actuà en els papers de galant jove, junt al gran actor valencià i venerable iaio Manolo Taberner, a qui tant deu l'escena popular valenciana, i sota les ordres de Vicent Montesinos. Durant els estius, especialment el de 1917, feien bolos per diferents pobles de la província de València. Poc a poc, les seues gires anaven estenent-se, com ara el setembre de 1920 que pujaren a les taules del Teatre d'Estiu d'Alacant.

Als anys vint ja era molt conegut com a galant jove. Així, acabat el contracte amb el Novetats, començà una etapa on alternà el teatre valencià amb el castellà. L'any 1921 formà part del conjunt d'Enric Belda i Antoni Ripaul, que, amb un repertori en castellà i valencià viatjà a Orà, on feren una temporada de 8 mesos, ja que hi havia una colònia valenciana de milers d'aficionats que reberen amb entusiasme les comèdies en la seua llengua pròpia. De tornada entrà en el conjunt castellà dirigit per Margarita Robles i Fernando Aguirre, del qual formava part l'actor valencià Francesc Comes, qui ja era un personatge important del nostre teatre. Posteriorment va ser contractat per l'empresari Vicent Barber per a entrar en la companyia titular del teatre Eslava de València en un conjunt en què figuraven Josep Isbert i Pepita Artigas, i que es presentà amb l'obra *Malvaloca*. També va actuar a l'Olimpia i al saló Romea de València, on va estrenar algunes peces valencianes.

La consagració definitiva al teatre valencià: els anys vint i trenta

El canvi definitiu de tendència de la carrera professional de Vicent Broseta es produí l'any 1922, quan es decidí consagrar exclusivament al teatre valencià i va fundar la seua pròpia companyia, amb la qual va fer una fructífera temporada per molts pobles del País Valencià.

L'any 1923 va tornar al Novetats, però ara com a primer actor i director. En aquest local estigué ininterrompudament fins al 1927. Habitualment feien dues funcions, però els dies de festa i les seues vespres feien tres funcions diferents de dues hores cadascuna: en total sis hores de treball pràcticament ininterromput. Durant l'estiu, quan tancava el local al final de la temporada, la companyia es dedicava a fer bolos per diferents pobles valencians. En aquest conjunt van participar les actrius Empar Cervera, Carme Corro, Carme Monzó, Empar Piquer, Pura Millet, Encarnació Ferrer, Francesca Quevedo, Pepeta Ripoll, Concepció González, Encarnació Cubells, Teresa Cuenca (amb qui es casarà Vicent Broseta per aquests anys), Enriqueta Delós i Teresa Pérez; pel que

---

² Per a aquesta etapa primerenca és molt interessant l'entrevista que a Vicent Broseta li fa Jesús Morante Borràs en *La Hoja del Lunes*, 13-7-1953.

fa als actors, en formaren part Manuel Taberner, Josep Cabrera, Enric Andreu “El Quintet”, Manuel Haro, Antoni Llorens, Francesc Fabra, Eliseu Penadés, Enric Albi, Rafael Vidal, Robert Bartual, Artur Gràcia, Rafel Jarque, Josep Martí i Manuel González.³

En aquesta llarga època del Novetats, Vicent Broseta va representar centenars d'obres, moltes de les quals en estrena absoluta. Cal tindre en compte que es representaven tres peces d'un acte en una funció. A més, les ànsies del públic per noves obres l'obligava a estrenar-ne dues setmanalment; per tant, en aquests cinc anys va estrenar més de 200 sainets. Aquest repertori del Novetats el va portar per tot el País Valencià, i encara va estrenar al llarg dels anys unes 60 obres més. Entre les peces més repetides d'aquesta època, moltes de les quals amb més de 100 representacions al Novetats, cal mencionar les següents: *Aixina devien ser totes*, de Josep Mª Garrido; *Ales de cera*, de Josep Mª Juan Garcia; *Baix la figuera*, d'Albert Martín; *Dia de prova*, de Pere Chirivella Meseguer; *Dos toreros de cartó*, de Leopold Giménez Blat i Vicent Broseta; *El bastardo*, de Vicent Vidal Corella; *El forn de la llibertat*, de Rafael Gayano Lluch; *El mestro bandúrria*, de Vicente Montesinos; *El màrtir del poble*, de Jesús Morante Borràs; *El propi amor*, de Vicent Alfonso Andreu; *El regrés de l'emigrant*, de Francesc Comes; *El sant dels miracles*, de Joaquin Llácer; *El voler i l'ambició*, de Francesc Garcia Alcanà; *Els llios de mon cosí*, de Francesc Comes; *Espines del voler*, de Paco Barchino; *Gratitud*, de Felip Melià; *I diuen que no hi ha sants?*, de Francesc Mínguez Llorca; *Ja estic en ma casa*, de Francesc Comes; *L'amo del poble*, de J. Juan Garcia; *L'egoisme d'una sogra*, de Vicent Broseta; *L'esperit de ma cunyà*, de Francesc Comes; *L'ombra del mal*, de Sendín Galiana; *L'oroneta*, d'Albert Martín; *La caiguda del balcó*, de Francesc Comes; *La demanà de la núvia*, d'Estanislau Alberola; *La firma del testament*, de Pere Àngeles; *Les culpes dels pares*, de Vicent Alfonso; *Lliris d'hivern*, de Josep Gómez Polo; *Lo que no torna*, de Felip Melià; *Nelo Bacora*, de Josep Peris Celda; *Per la fam d'heretar*, de Peris Celda; *Per un punt*, de Joan Colom; *Per no ser sogre*, de Francesc Comes; *Plora, plora Vicentet*, d'Àlvarez Aparici; *Quan l'amor és de veres!*, de Juan García i Vicent Mallent; *Quelo Xufeta*, de Vicent Broseta, i *Sels de novença*, de Peris Celda.

En general, són obres còmiques: teatre per a divertir i no pensar. Tot i que algunes poden tindre breus pinzellades dramàtiques, sempre predomina allò còmic amb la clara intencionalitat que el públic riga: acudits, equívocs, embolics, paròdies, jocs verbals, etc. Eren obres de gran força còmica, fins i tot models de comicitat, que una excel·lent interpretació millorava encara més. El públic no es cansava de riure amb les grotesques situacions i els acudits, vulgars a vegades però sempre oportuns, de la producció valenciana. També hi havia obres més sentimentals o que combinaven les dues coses. Aquestes comèdies sentimentals són tan viariades i pintoresques que l'espectador passava d'una a altra sensació amb la mateixa facilitat que els actors els portaven de l'alegria a la tristesa amb un gest o amb una paraula. En tots els casos, les comèdies d'ambient valencià són senzilles en la seua estructura i ingènues pel que fa al conflicte dramàtic. A més, els autors s'expressen com parla el poble valencià, la qual cosa feia que el públic s'identificara i assistira en gran quantitat a veure les comèdies valencianes.

---

³ Per a aquesta etapa, que és la més interessant de la trajectòria del nostre actor, hem consultat la premsa valenciana de l'època, especialment els diaris i revistes següents: *Las Provincias*, *La Voz Valenciana*, *El Mercantil Valenciano*, *El Pueblo*, *Diario de Valencia*, *Correspondencia de Valencia*, *Nostre Teatro*, *Teatro Valensià*, *El Camí*, *Pensat i fet*, *El Demócrata* (Xàtiva), *El Progreso* (Xàtiva), *La Gaceta de Levante* (Alcoi), *Heraldo de Castellón*, *La Provincia Nueva* (Castelló) i *Libertad* (Castelló).

Després d'aquestes cinc esplèndids anys, Vicent Broseta es va constituir en empresa i va formar una companyia, amb la qual recorregué tots els pobles valencianoparlants de certa importància demogràfica. Valga d'exemple el cas d'Alacant, on ja era un conjunt conegut per la seua atuació al Teatre Monumental durant tot el mes de juliol de 1925. Ara les estades a Alacant foren més freqüents: pel juliol de 1927 realitzà algunes funcions al Teatre Monumental, durant la segona quinzena del mes de desembre del mateix any actuà al Saló Espanya, les 3 darreres setmanes del mes de març de 1928 tornà a pujar a les taules de l'Espanya i l'agost del mateix any realitzà diverses funcions al Teatre d'Estiu. En total, a Alacant féu al voltant de 200 representacions de sainets valencians en la temporada 1927-1928.⁴ La mateixa temporada va actuar a Elx, Alcoi, Castelló, Cabanes, Vila-reial, Xàtiva, Alzira, Algemesí, etc.

Molt transcendent fou la *tournee* que principis de la temporada de 1928 féu per Catalunya. Primer recalà a Barcelona, on pujà a l'escena del teatre Talia, un coquetó teatre anomenat pels aficionats "la bombonera del Paral·lel". Aquí actuaren des del 10 de novembre de 1928 i fins a febrer de 1929, contractats per l'empresari Baiget. Feien dues funcions senceres: de 4 actes per la vesprada i de 3 per la nit. Hi assistia sobretot la nombrosa colònia valenciana de Barcelona, que sovint omplia el teatre de gom a gom, tot exhaurint les entrades. Si més no, durant la primera quinzena s'esgotà el paper cada nit. La baratura dels preus (més barats que el cine d'aleshores) i la seguretat que tenia el públic, abans d'entrar al local, que anava a passar una estona molt agradable expliquen els plens. La conseqüència fou l'èxit falaguer que aconseguí la companyia des de ben aviat, la qual cosa féu que el públic forçara l'empresa a canviar el programa sovint, i, no podent fer-ho en la nit, ho feia en la vesprada, que és on es produïren nombroses estrenes.

Aquí representaren les obres còmiques més populars del teatre valencià d'aleshores, com ara *Ja estic en ma casa*, *Plora, plora, Vicentet*, *Dos toreros de cartó*, *Baix la figuera*, *Per un punt*, *Arre burra, més avant*, *Ales de cera*, *Lo que no torna*, *El voler i l'ambició*, *La firma del testament*, *El dia de Sant Ramon*, etc. Però l'èxit indiscutible de la temporada fou *Pare vosté la burra, amic*, de Felip Melià, una obra amb molta acció i força embolics que a València ja havia tingut més de mil representacions; però que la companyia Broseta va convertir en un èxit redó i definitiu, gràcies a una creació vertaderament extraordinària, fins al punt que a Barcelona la comparen amb una gatada de Serafí Pitarra. Junt a aquest repertori còmic tradicional, representaren algunes de les obres dramàtiques o sentimentals més interessants de la producció valenciana, com ara *Senda d'espines*, de Francisco Mínguez Llorca i Vicente Marco Rivas; *Nit de festa*, drama de José Mª de la Torre, escrita amb un valencià clàssic que no es diferenciava gens de les obres que es representaven en català als teatres de Barcelona; o *El regrés de l'emigrant*, peça sentimental i d'un valor inapreciable en la qual es posa de relleu la lluita per la vida de l'emigrant en terres d'Amèrica.

El 17 de febrer de 1929, en la despedida de la companyia, Vicent Broseta va ser acompanyat per artistes de la talla de Matilde Xatart, Joaquim Montero i Enric Borràs, que va recitar el poema *La sardana*, de Joan Maragall, i, a petició del públic, un fragment escollit d'*El ferrer del tall*, de Serafí Pitarra.

A continuació, la companyia va fer unes funcions al popular Circ Barcelonés i seguidament passà a actuar breument al Teatre Fortuny de Reus i al Reial Cinema de Tarragona, on va assistir la nombrosa colònia valenciana de la ciutat. En fi, en la seua gira per Catalunya, especialment a Barcelona, l'èxit de la companyia de Broseta fou

---

⁴ Jaume Lloret i Esquerdo, *Cent anys de teatre valencià a la ciutat d'Alacant (1854-1962)*, Institut de Cultura Juan Gil –Albert, Diputació d'Alacant, Alacant, 1999, p. 168-169.

enveuable. La premsa catalana fou unànime en aquesta valoració: tota ella coincideix a dir que la colla de Vicent Broseta ha estat la millor i més ben conjuntada companyia valenciana que ha xafat mai els escenaris catalans.⁵ També féu una gira per les Illes Balears, actuant a Mallorca i Menorca.⁶

En la dècada dels trenta, el conjunt de Broseta es va dedicar a seguir expandint l'afició pel nostre teatre per tot el País Valencià. Així, els primer mesos de l'any 1931 va recórrer molts pobles valencians, tot fent incursions per terres alacantines (Novelda, Monòver,...). L'estiu de 1931 reaparegué al Principal de Castelló, que s'omplí de gom a gom en un èxit total. A continuació hagué de prendre novament les regnes del saló Novetats, per tal de salvar l'estiu que havia començat ruïnosaament en aquest local. Els desvels de Vicent Broseta assoliren l'èxit apetit en una breu però brillant temporada estiuenca, que tingué un positiu rendiment econòmic i artístic. Tot seguit, hagué de complir amb els compromisos contrets anteriorment i la companyia continuà les seues gires sense solució de continuïtat.

Per aquesta època van formar part del conjunt de Vicent Broseta les artistes següents: Joana Cremades, primera actriu, de clara dicció, just gest, figura atractiva i de gran simpatia; Miracles Baeza, qui feia aplaudir al públic més exigent; Carme Corro, característica de gran vàlua; Àngela Paredes, una ingènua actriu que agradava molt als espectadors habituals; així com Empar Cervera, Conxa González, Carme Monzó, Empar Piquer i Pepeta Ripoll. Quant als actors, formaven part de la colla: Joan Banquells, actor còmic molt natural, tendre, graciós i de dicció irreprotxable; Antoni Llorens, que sempre treia bon partit del personatge babau i innocent; i Ernest Bru, Juli Muñoz, Ferran Muñoz, Francesc Fabra, Francesc Bellver, Enric Albi, Robert Bartual, Josep Cabrera, Manuel González, Eliseu Penadés i Rafael Vidal.

En juliol de 1931, Broseta fou contractat per l'empresari del Teatre Barcelona, situat a la Rambla de Catalunya, per fer una curta temporada d'un mes. Durant tota l'estada, el local estigué molt concorregut, a base de preus populars i d'una programació de teatre valencià que alternava el repertori nou amb el dels autors valencians dels primers temps, com ara Bernat i Baldoví, Lladró, Palanca o Escalante, entre d'altres. El teatre d'aquests autors tenen uns trets ben definits (ingenu, sincer, realista, assumptes fàcils, trama que es desenvolupa amb naturalitat...) que, a pesar de no enquadrar amb els costums contemporanis, omplien el públic d'un optimisme pur i satisfet. Per a l'espectador català, els sainets valencians eren com una evocació de temps llunyans que contemplava agradosament. La premsa catalana se'n feia ressò i es mostrava partidària de veure el teatre valencià directament, sense traduccions, adaptacions o mixtificaciones, perquè aquestes produccions recordaven l'estil primitiu del teatre català: el seu tipisme, els seus costums, la pintura moral dels personatges, les seues ingenuïtats i el llenguatge pla matissat de notes sentimentals i acudits de bona llei. Totes les obres del més selecte, vigorós i còmic teatre valencià foren acollides pel públic de la manera cordial que es mereixien. Fins i tot les obres de menor altura, eren ben rebudes pel públic, que, poc exigent, també aplaudia amb més o menys entusiasme. La gira de la companyia de Borseta fou triomfal i molt elogiada per la premsa barcelonina, que la considerava la millor companyia de teatre valencià.⁷

---

⁵ Vegeu la premsa de Barcelona de l'època (novembre/desembre de 1928 i gener/febrer de 1929): *La Nau*, *El Liberal*, *La Noche*, *El Día Gráfico*, *La Veu de Catalunya*, *El Noticiero Universal*, *El Diluvio*, *La Vanguardia*, *Las Noticias*, *La Publicitat* i *Diario de Barcelona*.

⁶ Caterina Solà Palerm, *El teatre valencià durant la Dictadura*, Edicions 62/Institut del Teatre, Barcelona, 1976, p. 50-51.

⁷ Vegeu la premsa de Barcelona d'aqueixa època (juliol-1931): *El Noticiero Universal*, *La Vanguardia*, *El Día Gráfico*, *El Diluvio*, *El Liberal*, *Diario del Comercio*, *Las Noticias* i *La Razón*.

Tanmateix, hi ha una crítica més profunda per part d'un periodista català, que considerava que el teatre valencià responia, com un tot, a un dels aspectes més profunds del poble valencià: l'humorisme i la hilaritat del seu sarcasme, que esclatava triomfal en les festes de carrer. En aquest sentit el crític es preguntava: “¿És que no hi ha en el poble valencià... problemes inquietants que transportar literàriament a l'escena perquè el públic... es commova i pense i allargue les seues emocions i els seus pensaments...?”. Aquest ha estat el delictes de les multituds valencianes en tot el que va de segle: l'haver oposat la gatzara a la meditació.”⁸ Tot i això, l'esmentat crític confiava que els autors novels més interessants, com ara Rafael Martí Orberà, Maximilià Thous, Felip Melià, Faust Hernández Casajuana i Josep Peris Celda, esperonaren el teatre valencià perquè poguera alliberar-se, per fi, “del rústic i de la senyoreta”.⁹

Després de la gira per Barcelona, la companyia de “Comèdies i sainets valencians” de Vicent Broseta és contractada durant la primavera de 1932 i 1934 per l'empresari Manuel Belloch perquè es faça càrrec, una altra vegada, del Saló Novetats durant part de la temporada; cosa que el nostre director fa, tot alternant amb les gires que sense descans realitza per tot el País Valencià, especialment durant els mesos estivals. Així, per exemple, l'estiu de 1933 l'empresa Albelda se l'emporta a fer unes funcions al Teatre Cervantes d'Alzira.

En aquests anys de la dècada dels trenta, fins al començament de la Guerra Civil, va actuar a la major part de les ciutats mitjanes valencianes, i a algunes de petites, com ara Alcoi (al Teatre Circ i al Principal), Benifaió (Teatre Circ), Castelló (Teatre Principal), Carcaixent, Gandia, Lliria (Teatre Unió Musical, gestionada per l'empresari Vicente Soto “Sinovia”), Sagunt (Teatre Romeu), Tabernes de Valldigna (Teatre Ideal), Xàtiva (Gran Teatre, “Salón Setabense”, “Cine Españolito”), etc. Ben al contrari, sembla que durant el trienni bèlic va estar allunyat de l'escena.¹⁰

Durant la República, Broseta va incorporar al seu repertori obres compromeses políticament, algunes d'elles en castellà, com ara *Nova aurora*, *Canto a la República*, *Fernando Valera* i *Blasco Ibáñez no ha mort*, d'Alfred Sendín Galiana, i *Mi patria tiene bandera*, de Josep Mª Juan Garcia. Com a final de festa d'estes obres republicanes, l'orquestra solia tocar *La Marsellesa*.

En fi, el conjunt de Vicent Broseta ha estat un dels màxims divulgadors del teatre valencià: realitzà 13 temporades al Saló Novetats (considerat el bressol del teatre vernacle), el va expandir per tota la geografia valenciana, i, fins i tot, el portà a Catalunya i les Illes Balears, tot prestigiant-lo com mai abans ningú ho havia fet.

La darrera embranzida: els anys quaranta

Després de la Guerra d'Espanya, hi ha uns anys de silenci obligat per les dures condicions de la postguerra, però a començaments de la temporada 1943-1944 Vicent Broseta intenta refer la seua companyia de comèdies valencianes. Així, la primera funció valenciana que tenim documentada és el 6 de setembre de 1943, a la Plaça de Bous de València, amb les obres *Xe, quin lio!*, *Una sogra de castanyola*, *Colombaire de profit* i *Cristo del poble*. Però, dissortadament, no hi hagué continuïtat.

Ben al contrari, les seues intervencions en festivals organitzats per les falles, juntament amb altres actors i artistes de varietats, és amb obres en castellà. Fins a l'any

---

⁸ *La Vanguardia*, 11-8-1931.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Ricard Blasco Laguna, *El teatre al País Valencià durant la Guerra Civil (1936-1939)*, Ed. Curial, Barcelona, 1986, t. II, p. 196.

1945 va actuar en diversos conjunts de comèdies castellanques com la de Germán Muntaner i Palmira Fabra, o la d'Ana Maria Méndez i el primer actor José Ortolano.

Tanmateix no defallí en la seua vertadera passió: el teatre valencià. En efecte, a principis de la temporada de 1945-1946 va intentar muntar de bell nou la seua companyia, ara amb el nom de "Compañía de teatro folklórico". Va aconseguir actuar a València i a diferents pobles de la província: Pavelló d'actes dels Vivers de València, Teatre Espanyol d'Algemesí, Teatre Modern d'Almassora, Teatre Alkàsser de València, Cine Imperial d'Aldaia, Teatre Pinazo de Burjassot, etc.¹¹

Més important per al futur del teatre valencià fou que Miguel Gómez Muñoz, l'empresari de l'Alkàsser de València, li encarregara la gestió d'aquest coliseu i del teatre d'estiu Jardí (situat al carrer Colom), que també era de la seua propietat, davant la poca assistència de públic i el poc interès que el teatre castellà d'aleshores suscitava. Broseta ho tenia clar, i des del primer moment intentà superar els entrebancs oficials perquè l'emblemàtic Alkàsser tornara a fer funcions valencianes, amb l'argument que l'autorització a representar el nostre teatre donaria ocupació a un bon nombre de famílies que tradicionalment havien representat en valencià i que no aconseguien adaptar-se a la comèdia castellana. Les seues gestions donaren els fruits apetits: en la temporada de 1945-1946 i les següents el teatre Alkàsser es dedicà al sainet valencià.

A més a més, el públic tenia ganes de veure de nou el nostre teatre als escenaris, com ho demostra que en les primeres funcions realitzades per la companyia de Broseta, a partir de l'1 de febrer de 1946, el teatre s'omplí de gom a gom i molta gent s'hagué de quedar fora del local. A més de diverses reposicions, el dissabte de Glòria va estrenar *Crucigrama familiar*, joguet folletinesc en tres actes d'Enric Beltran i Alfred Sendín Galiana. L'èxit aconseguit motivà que aquest any i el següent el conjunt de Broseta actuara sovint en aquest tradicional coliseu valencià.

Paral·lelament a les actuacions a l'Alkàsser, en aquestes temporades la companyia Broseta va fer "bolos" per molts pobles valencians: Plaça de Bous d'Alberic, Teatre Cine Massanassa, Plaça de Bous de Paterna, Gran Parc Faller de València, Costa Azul de València, Teatre Plus Ultra de Manises, Comissió de la Falla Bolseria, Teatre-Cine Echegaray de Nules, Piscina Hervàs de Catarroja, Plaça de Bous de València, Teatre Centre Parroquial de Torrent, Teatre d'Estiu de Quartell, Teatre Ideal d'Onda, Teatre Líric d'Oliva, Saló Artístic de Carlet, Paterna, Cine d'Estiu de Castelló, etc.

En aquests anys, el conjunt estava format, entre d'altres, per Empar Ocheda, Miracles Baeza, Carme Corro, Carme Sanjuan, Remei Soria, Consol Saínz, Neus Alba, Vicenta Cortés, Pilar Martí, Juli Espí, Vicent Broseta Cuenca (el seu fill), Joan Banquells, Vicent Monrabal, Francesc Terol, Miquel Torres, Salvador Sáez, Juan Martí i Antoni Llorens.

És sabut que durant la dictadura de Franco, les obres teatrals havien de passar la censura de la "Subsecretaria de Educación Popular de la Dirección General de Cinematografía y Teatro", la qual va donar el vist-i-plau a les obres següents, presentades per la companyia de Vicent Broseta: *La cançó de la vida*, *Cristo del poble*, *El tio Estraperlo*, *El màrtir del poble*, *La Lola*, *L'estudianta segle XX*, *Amparo, la clavariesa* i *Per mentir una Passió*, de Jesús Morante Borràs; *El regrés de l'emigrant*, *La caiguda del balcó*, *Mareta Santa!*, *Les pilotes de Nadal*, *Quinze de maig...!*, *Per no ser sogre*, *Ja estic en ma casa*, *Els llios de mon co*, i *L'esperit de ma cunyà*, de Francesc Comes; *Les criaes*, *Una sogra de castanyola*, *Les xiques de l'entresuel* i *Matasieta, espantaocho*, d'Eduard Escalante; *En bon lio m'he ficat*, *L'egoisme d'una sogra* i *La gossa de ma muller*, de

---

¹¹ Per a aquesta última etapa hem consultat gran quantitat de programes que es troben en l'arxiu particular de Teresa Broseta Fandos, així com els periòdics de València de l'època: *Levante*, *Jornada*, *Las Provincias* i *Hoja del Lunes*.

Vicent Broseta Rosell; *Dos toreros de cartó*, de Leopoldo Blat i Vicent Broseta; *Carabassa m'han donat*, *Xe, quin lio* i *El pato de l'Albufera*, de José Mª Juan Garcia; *La neteta del meu cor*, de José Mª Juan Garcia i José Mª Garrido; *Cavallers... Visca la vida!* i *Deixa'm la dona*, *Pepet*, d'Artur Casinos; *Baix la figuera!* i *L'oroneta*, d'Albert Martín; *Nelo bacora* i *Sels de novençà*, de Josep Peris Celda; *Pare vosté la burra, amic*, i *Lo que no torna*, de Felipe Melià; *La demanà de la nóvia*, d'Estanislau Alberola; *El propi amor*, de Vicent Alfonso; *Els tres nòvios de Toneta*, de Rafael Martí Orberà; *La papeta bona*, de Francesc Barchino; *Fora baix!*, de Manuel Hernán Cortés; *Els bessons de Sedaví*, de Joaquim Balader i Joan Sales; *Tres abelles de colmena*, d'Antoni Roig i Civera; *Per un punt*, de Joan Colom i Sales; *Dos gotes d'aigua*, de Felip Carsí; *La molinera de Silla*, de Leandre Torromé; *Faena fuig*, de J. Carbonell i V, Novella i *El preu d'una vida*, d'I. Signes Ruiz. Com podem comprovar, en la seua immensa majoria pertanyen al repertori ja conegut anteriorment (del segle XIX i del primer terç del XX), al qual s'han afegit unes poques novetats dels anys quaranta. Els programes anunciaven aquestes funcions com a “dos hores de risa”.

També portava dues obres en castellà, com ara *Don Juan Tenorio*, de José Zorrilla, que era costum representar-la el dia de Tots Sants, i el drama de temàtica social *Juan José*, de Joaquín Dicenta. Cal dir que Vicent Broseta feia una interpretació magnífica tant del Juan José com del personatge del Tenorio, alhora que, en aquesta última peça, el seu fill, Vicent Broseta Cuenca, feia el paper de Mejia i Empar Ocheda el d'Inés.

Començà la temporada de 1947-1948 fent una tournée per Alcoi, Plaça de Bous de Xàtiva, Teatre Modern d'Almassora, Teatre-Cine Musical del Grau, Monumental Levante del Grau, etc. Tot seguit se n'anà el novembre a l'Apolo i al Cine Monumental de Barcelona, on va reposar algunes de les obres que ja eren conegudes a la ciutat comtal per la campanya que va realitzar 16 anys abans. Però ara la base del cartell va ser *El regrés de l'emigrant* i *El màrtir del poble*, de les quals ja n'havia fet més de mil representacions per tota la geografia valenciana.¹²

El 12 de novembre de 1947 es va produir una gran estrena al Teatre Serrano: la revista valenciana *El pato de l'Albufera*, amb llibre de Josep Juan Gacia i música del mestre Teodor Castellano. Era una revista de gran espectacle, en dos actes, 15 quadres i dos apoteosis., escrita en prosa i vers. La posada en escena anà a càrrec de la companyia de revistes valencianes del mestre Teodoro Castellano, mestre director i concertador juntament amb J. Belda. L'actriu principal fou la primeríssima figura Vicenta Ruiz, valenciana de naixement i barcelonina d'adopció, que portava estrenades més de 20 revistes d'èxit i altres tantes sarsueles. L'acompanyaven el gran actor còmic Vicent Aparici, que és el protagonista central i actor molt popular a Barcelona, l'aplaudida atracció del trio Billy Wells, el cantant Víctor del Val, Joan Banquells, la característica Carme Corro, Lluïsa Agulló, un bon conjunt de vicetiples i el nostre Vicent Broseta, que alhora també fa de director d'escena. Els decorats foren molt aconseguits, principalment els dels dos apoteosis finals. El llibret és una sàtira que utilitza els temes de més actualitat per a oferir un reportatge que no arribà a cansar en cap moment. La música, sense grans pretensions, era fàcil i enganxosa; tant que el públic la va corejar i celebrar de gran manera. Tenia alguns cantables molt populars com el de les venedores d'ous i el gori-gor fallero, graciosa paròdia coreable del bugui-bugui que es va repetir nombrosíssimes vegades pels artistes i pel públic. Els números de les auques, les illes

---

¹² Vegeu els periòdics de Barcelona *El Correo Catalán*, *Solidaridad Nacional*, *La Vanguardia Española*, *Diario de Barcelona*, *La Prensa* i *El Noticiero Universal*, del 13 de novembre de 1947 i dies següents.

falleres i l'epidèmia folklòrica també van agradar molt. En conclusió, un èxit molt sonat.¹³

A l'estiu de 1948 se li reté un homenatge a l'actor còmic Juli Espí, que havia format part aquests anys del grup de Broseta. Participaren la primera actriu Empar Ocheda i comptaren amb la col·laboració de Vicent Montesinos. En la temporada de 1948-1949 feren bolos en castellà o valencià per diversos teatres valencians: Teatre-Cine Guillem, Teatre Modern de Carcaixent, Teatre Escalante de Vilamarxant, Sala de festes del Campanar, Saló Faller Castellar i Teatro Camaron de Segorbe. També feren un bolo al Teatro-cinema Victoria de Teruel per representar el Tenorio. Les últimes representacions que tenim censades de la companyia de Broseta pertanyen a finals de 1949 al Teatre Circ d'Alcoi.

Tot seguit, la premsa es féu ressò que la companyia estava preparant-se per anar de bell nou a Barcelona, després de la festa de reis de 1950. Formarien el grup Francesca Izquierdo, Pilar Martí, Enric Rodrigo, Vicent Broseta Cuenca, Salvador Sáez, Joan Banquells, Antoni Llorens i altres.¹⁴ Això no obstant, sembla que no pogué realitzar aquests darrers propòsits.

Finalment, retirat dels escenaris i després d'una llarga i penosa malaltia, va morir el 28 de febrer de 1954, acabats de complir els 63 anys. El seu soterrament va ser presidit pel rector de la Universitat de València i fou acompanyat per nombrosos artistes, autors, empresaris, seguidors i amics.

Gran impulsor del teatre valencià com a actor, director, empresari i autor.

La importància que Vicent Broseta Rosell ha tingut en la història del teatre valencià s'ha de mesurar en les seues quatre facetes d'actor, director, empresari i autor.

Vicent Broseta, actor

Vicent Broseta va ser el primer actor de la companyia que ell mateix dirigí i el primer galant en molts altres conjunts. Era una persona de bona presència i tenia fama de ser alegre i simpàtic. Eixes ganes de viure les traspassava a l'escena, on les seues intepretacions tenien una gràcia única i particular. Reeixia pel seu gran nervi dramàtic i perquè disposava de brillants recursos còmics i dramàtics. A més, Broseta tenia una dicció magnífica i força elegant: era un gran recitador de versos i de parlaments. El seu to de veu era excel·lent i posava l'èmfasi adient en cada interpretació. És a dir, reunia condicions envejables per a un actor: bon tipus, simpatia, arrogància, excel·lent timbre de veu i una tonellada de picardia teatral.¹⁵

Els seus contemporanis el consideraven com un dels millors primers galants del nostre teatre, com ho demostra que era el preferit per moltes empreses i directors de companyia. Les interpretacions que feia d'aquest paper eren admirables. De fet, ha sigut el prototipus de galant jove del teatre valencià, especialment en l'etapa que va des del 1916 a la Guerra Civil, i així ha quedat consagrat: un dels galants més aplaudits i més estimats del públic valencià.

---

¹³ *Barcelona teatral*, 13-11-1947, i *Levante*, 15-11-1947.

¹⁴ *Levante*, 13-11-1949.

¹⁵ Cfr. Caterina Solà Palerm, *El teatre valencià durant la Dictadura*, Edicions 62/Institut del Teatre, Barcelona, 1976, p. 50-51.

A més a més, disposava d'una quantitat de recursos artístics i resorts escènics que el feien apte per a poder fer front a qualsevol personatge. El mateix vestia una brusa que una jaqueta o un frac: sempre estava en caràcter. De fet, també va ser un enginyós creador de molts personatges del teatre valencià.¹⁶

Tant fou el renom aconseguit per Vicent Broseta que, estant actuant al Talia de Barcelona, va anar a veure'l Enric Borràs, qui li va dir en català: "Si tu encara no ets mestre, des d'ara ho seràs. Jo et done l'alternativa".¹⁷

Broseta fou un artista de primera fila, que tingué moltíssimes oportunitats de passar-se al teatre castellà i de figurar en les companyies espanyoles més prestigioses, però que, per amor al nostre teatre, va sacrificar la seua ambició personal i va preferir mantindre amb passió el foc sagrat del teatre valencià.¹⁸

La seua volença per l'escena valenciana i la seua capacitat de treball no tenia límits: no descansava mai. En total va representar més d'un miler d'obres, de les quals vora tres-centes en estrena absoluta. Això explica que els autors li dedicaren moltíssimes peces i que posseïra en exclusiva una sèrie d'estrenes.¹⁹

El llistat d'autors que portava en el seu repertori seria força llarg reproduir-lo en la seua totalitat, raó per la qual sols destacarem els més representats: Albert Martín, Alfred Sendín Galiana, Enric Beltrán, Jesús Álvarez, Francesc Almela i Vives, Rafael Gayano Lluch, Manuel Soto Lluch, Francesc Comes, Josep Gómez Polo, Àlvar Lanzuela, Vicent Marco Rivas, Francesc Mínguez Llorca i Paco Barchino.

Entre les obres predilectes de Broseta, moltes de les quals triava per a les seues funcions de benefici, figuren les següents: *Ja estic en ma casa*, *Plora, plora Vicentet*, *Lleve's eixos pantalons*, *Pare vosté la burra, amic*, *Aixina devien ser totes* i *El voler i l'ambició*, totes elles representades per ell centenars de vegades. De l'època clàssica vuitcentista, les més volgudes per l'autor eren: *Una sogra de castanyola*, *La xala*, *Tres abelles de colmena* i *Dos gotes d'aigua*. També cal recordar entre les obres de més èxit *L'ombra del mal*, *Baix la figuera*, *L'oroneta* i *El regrés de l'emigrant*.

Vicent Broseta, director i empresari

Vicent Broseta també tenia dots per a la direcció escènica. Gràcies a aquesta capacitat i a la qualitat de ser un batallador incansable, va aconseguir formar un disciplinat conjunt, amb actrius i actors de molta vàlua. La seua companyia fou bastant estable: molts dels artistes estigueren sempre amb ell, d'altres formaren part solament algunes temporades, però tots tenien un gran domini de les obres que interpretaven.

Broseta tenia molta cura de la declamació dels seus artistes, intentant fer-la natural i senzilla. Tanmateix, no sempre ho aconsegueix i la premsa critica la tendència de la majoria dels actors de l'època (inclosos els de la companyia de Broseta) a la declamació emfàtica dels versos, utilitzant un to campanut i altisonant i recurrent, alguns d'ells, inclòs a efectismes declamatoris com ara els ja rebutjats cops d'efecte o cops de teatre. Un dels defectes més criticats era fer els aparts sense la deguda cautela i sense el to o matís adient perquè l'altre personatge interlocutor no se n'adone que fa una grosseria, posat que deixa inopinadament la conversació.²⁰

---

¹⁶ *Teatro Valencià*, 16-4-1926

¹⁷ Aquesta informació ens l'ha donat la seua néta, Teresa Broseta Fandos.

¹⁸ *Nostre Teatre*, 13-2-1932.

¹⁹ Vegeu Anna Vázquez Estévez, *Fons de teatre valencià a les biblioteques de Barcelona*, Institut del Teatre, Diputació de Barcelona, Barcelona, 1987, índex onomàstic.

²⁰ *El Noticiero Universal*, 1-8-1931.

Però l'autèntic valor de la companyia de Broseta era el ben conjuntada que estava. En la seua tasca de director, Broseta intentà sempre fer un ajustament del grup, convertint-lo en un tot harmònic perfectament organitzat. Mentre d'altres companyies estaven atentes solament al lluïment personal del primer actor o de determinats artistes, aquí era el conjunt el que sobreeixia. El director també tenia molta cura del moviment escènic, fent bellugar els actors i les actrius amb una engrescadora naturalitat. Per la seua part, els intèrprets feien el possible per agradar el públic i ho conseguien plenament. El grup sabia traure els efectes còmics i dramàtics dels diàlegs humorístics dels sainets valencians, així com dels trucs senzills amb què s'uneix la intriga d'aquestes peces. L'entusiasme indiscutible que sentia aquesta colla d'artistes pel gènere feia que gaudiren en l'escenari, i que s'esmeraren en l'execució de les obres, la qual cosa els garantia l'admiració i la simpatia del públic.

Un altre dels secrets de la magnífica companyia dirigida per Vicent Broseta era la cura amb què posava les obres en escena, tot convertint el teatre en art pur i inconfosible. Efectivament, un dels trets més apreciats pel públic era la riquesa del decorat i del vestuari, així com l'exquisida atenció que els actors prestaven en el caracteritzat dels seus personatges. Sempre tingueren una luxosa sastreria, un bon atrezzo i uns magnífics decorats. Als anys vint i trenta, l'escenografia de la companyia de Broseta anava a càrrec de Josep Maria Mateu, mentre que als anys quaranta els decorats pertanyien a la viuda del famós escenògraf valencià Francesc Pastor. També el català Arnau i Muela li construï algun decorat durant l'estada de la companyia al Talia de Barcelona. En fi, la premsa sempre destaca el zel del director en la confecció del programa, la seua excel·lent direcció i les digníssimes posades en escena.

A més a més, Vicent Broseta fou també un bon empresari, un home de negocis amb molta visió per a saber el que volia el públic en cada moment. Com que dedicà tota la seua vida al teatre valencià, el coneixia com pocs, inclòs l'ambient que es movia entre els seus bastidors. Sobre el seu sentit comercial, l'autor Josep Mª Juan Garcia en fa una breu descripció en un poema (dedicat a Broseta), del qual ens sembla ben adient reproduir-ne un fragment:

“Valenciano de verdad
y amante de la peseta,
donde adivinas <negocio>
con los tuyos te presentas,
y lo sabes hacer todo:
sainete, drama, comedia
y... hasta comprarte un buen piso
con calefacción y etcétera.
Ahorrativo, burgués,
y elegante en tus maneras,
igual te sienta el smokin
como el frac también te sienta
y eres el galán de moda
en cuanto pisas la escena.”²¹

Aquest olfacte per als negocis que tenia Broseta, fou el que motivà a l'empresari de l'Alkàsser de València, Miguel Gómez Muñoz, a col·locar-lo en 1945 al front dels destins d'aquest teatre. Que fou un encert ho demostra l'embranchida que va tindre el

---

²¹ Fragment d'un poema extret de *La Voz Valenciana*, octubre de 1930.

teatre valencià en la segona meitat dels anys quaranta, i que tingué continuïtat en la dècada següent.

Comptat i debatut, Vicent Broseta fou un lluitador infatigable, conreador, mantenidor i propagador del teatre valencià. No sols va mantindre el gènere regional al País Valencià i fins i tot haver-lo introduït en poblacions de parla castellana (com ara Xest), sinó que li donà una gran empenta i reconeixement en fer-lo conèixer a Catalunya i les Illes Balears. Efectivament, el prestigi assolit per la companyia i la seua visió comercial el portà a actuar a Barcelona diverses vegades i fer alguna “tournee” per Catalunya i les Illes Balears. En la història de la nostra escena, mai no hi hagué una autèntica transferència teatral entre els territoris de parla catalana. Cal recordar que al segle XIX i primera meitat del XX, quan les companyies catalanes portaven les obres d'autors catalans al País Valencià, generalment ho feien en castellà; mentre que els contactes teatrals en la nostra comuna llengua van ser absolutament excepcionals. Per això tenen encara més importància les diverses estades de la companyia de Broseta a Barcelona perquè no sols cobrí les necessitats de veure teatre autòcton a la nombrosa colònia valenciana de la ciutat comtal, sinó que també féu conèixer el teatre valencià al gran públic català.

Per una altra banda, va intentar seriosament dignificar la nostra escena, estrenant obres compromeses i recolzant els autors més moderns. Tot i que va representar peces de diversos gèneres i èpoques, la major part francament còmiques, sempre li agradava introduir obres amb accent dramàtic i va procurar en tot moment la dignificació del teatre valencià per aconseguir el seu ple ressorgiment. No concebia un teatre fet amb frases de dubtós gust o amb interpretacions còmiques extravagants, que desvirtuaven el tall vertaderament graciós que caracteritzava la producció festiva del gènere valencià. Al nostre teatre predominaven clarament els sainets còmics, però segons el seu parer també hi havia comèdies i drames més ambiciosos, així com interessants autors que podien sostindre un teatre de qualitat. Sempre va confiar, fins i tot en les èpoques de crisi, que la nostra escena, ben orientada, podria recuperar el seu antic esplendor i aconseguir un esperat ressorgiment.²²

Vicent Broseta va donar l'oportunitat a molts autors novells de poder estrenar les seues produccions i a alguns d'ells fins i tot els va ajudar a consagrar-se. Tanmateix, no pogué complaure'ls a tots, ja que n'hi havia moltíssims que creïen tindre la comèdia ideal per a l'èxit de la temporada. Entre la joventut literària dels anys vint i trenta, que cultivaren el teatre valencià, existien valors incipients que gaudiren de la predilecció de Vicent Broseta, com ara Rafael Martí Orberà, Maximilià Thous, Felip Melià, Faust Hernández Casajuana, Josep Peris Celda o Jesús Morante Borràs. L'èxit d'algunes obres d'aquests autors és degut a Broseta per l'estudi, la posada en escena i la interpretació que feia d'aquestes produccions.

Tot i que va tindre un repertori exclusiu de la societat d'autors valencians, la selecció d'obres modernes de la companyia Broseta era vertaderament encertada. Així tenia per orgull haver representat comèdies dramàtiques o sentimentals, com ara *Amo i senyor*, d'Estanislau Alberola, una obra en vers de gran envergadura dramàtica, i que ningú s'atrevia a representar; *Els últims zels*, de Mariano Serrano, que estava molt ben dialogada; *Lliris d'hivern*, de Josep Gómez Polo, un intent d'agermanar dues escoles antagoniques entre si, la romàntica i la realista; *Senda d'espines*, de Francisco Mínguez Llorca i Vicente Marco Rivas, una obra de gran força emotiva, que es desenvolupa amb naturalitat; *Nit de festa*, drama de Josep Mª de la Torre, escrita amb un valencià clàssic, un llenguatge cuidat i amb gran riquesa d'imatges; *El regrés de l'emigrant*, de Francesc

---

²² *Hoja del Lunes*, 13-7-1953.

Comes, peça sentimental sobre la dura vida de l'emigrant en terres d'Amèrica; *L'ombra del mal*, de Sendín Galiana, comèdia senzilla en la seua estructura, alhora que ingènua i sentimental pel conflicte dramàtic; *Rencors de l'horta*, drama de Josep Mª de la Torre, sobre les més innobles i perverses passions de l'home, dibuixada amb una versificació elegant, etc.

Vicent Broseta, autor: Salut i República!

El treball artístic de Vicent Broseta també s'ha de valorar com a autor, ja que, malgrat la seua activitat incansable, va poder traure temps, sobretot en la primera època, per dedicar-lo a escriure peces teatrals.

Algunes de les seues obres van tindre un èxit impressionant, com ara *Dos toreros de cartó* (Novetats, 27-5-1918), una paròdia bufonesca sobre la festa dels bous, escrita en col·laboració amb Leopold Giménez Blat, on els autors abusen dels retruècans fàcils i els acudits graciosos, i *En bon lio m'he ficat!* (Novetats, 28-4-1921), que tracta dels embolics amorosos en què s'enreden diversos personatges i de les disputes conseqüents, fins que al final les mitges taronges es troben i se soluciona el conflicte. Broseta tenia una versió anterior d'aquesta peça, escrita en castellà, *En qué lio me he metido*, la qual va ser estrenada el 18 de gener de 1920 al Teatro Cómico de Cádiz per la companyia Pla-Ibáñez, on figurava Antonio Martínez, que dirigia la companyia, i la primera actriu Nieves Barbero.

D'altres peces de Broseta, totes en un acte i molt senzilles, són: *L'egoisme d'una sogra* (Novetats, 16-11-1917), *La gosa de ma muller* (Novetats, 7-1-1918), *Les dones són el dimoni*, *Un xavo val el llibret*, *La gossa de ma muller*, *Macu... macu...*, *Mala pata!*. En col·laboració amb Leopold Giménez Blat té dos sainets astracanats, a més del ja citat: *De sacristà a torero* (Novetats, 16-1-1922) i *Quelo Xufeta* (Teatre Benlliure del Grau de València, 28-2-1919).²³ La popularitat d'alguns d'aquests sainets ve corroborada en el fet que moltes comissions falleres els han representat i encara els representen en les funcions valencianes que organitzen als seus casals.

Però, sens dubte, l'obra més oportuna fou *Salut i República!*, que es deu a les plomes de Josep Maria Juan Garcia i de Vicent Broseta. Aquesta obra d'actualitat va ser estrenada en el xicotet marc del tradicional teatre Novetats el 28 de maig de 1931, un mes i mig després de la proclamació de la II República espanyola. Era, per tant, un apropòsit de circumstàncies, un cant espontani obligat per l'actualitat política i social. Tot i la rapidesa en què fou escrita, i que no era una obra de grans pretensions, merescué els elogis unànims de la premsa per la puresa de la seua intenció. Es tractava d'una obreta còmica, fàcil i senzilla, que feia passar una estona agradable i ameníssima als espectadors, gràcies als molts acudits i frases ocorrents. La comèdia fou aplaudida amb entusiasme en molts moments, especialment els mutis i el final, per part del públic que omplia el teatre a vessar.

Especialment emotiva va ser l'escena final, on es fa un vibrant cant a la República, que va trobar forçosament ressonàncies en l'esperit dels espectadors. Reproduïm un fragment del cant final de *Salut i República!*:

“República! Llibertat!
Llum del sol i redenció!
Bressol de fraternitat!

---

²³ Francisco Reus Boyd-Sawn i Bartolomé Bas Segarra, *Fons de teatre valencià de la Biblioteca Bas Carbonell*, Ajuntament de València, 1994, p. 45 i 104.

No la lluita, l'opinió
en Espanya t'ha implantat.
Vingueres per ser de llei
i perquè tots t'esperàvem
per ser l'únic remei.
Sols el poble ha de ser rei
i en ell el progrés xifràvem.
Et *recibí* rialler
tot el poble lluitador
enarbolant la bandera
que adora Espanya sencera:
Nostra ensenya tricolor!
Foren Galán i García
els Màrtirs de Llibertat
que portaren el nou dia
d'eixe sol que llum envia
de Pau i Fraternitat.”²⁴

En el magnífic decorat de l'apoteosi final, que estava molt treballat, apareixien els retrats de Vicente Blasco Ibáñez i dels herois de Jaca, els capitans Fermín Galán i García Hernández, així com la figura d'una jove, que representava la República, sostenint una impressionant ensenya tricolor que onejava majestuosa, alhora que el sol de la Llibertat, la Pau i la Fraternitat apareixia pel fons.

Segons la premsa, es van distingir en la interpretació Vicent Broseta, la notable caricata Carme Corro i Joana Cremades. En concret, Broseta va estar esplèndid, concís i expressiu en el diàleg, reposat en els gestos, moderat en la paraula i exhultant en els parlaments, que eren de càlida i bella entonació musical.²⁵

En resum, també com a lletraferit, Vicent Broseta ha deixat la seua empremta en la història del teatre valencià: la dotzena de sainets citats, entre els quals hi ha algunes de les peces més populars de la primera meitat del segle XX, en donen testimoni.

---

²⁴ La poesia completa es troba a l'arxiu particular de Teresa Broseta Fandos, a qui una vegada més li done les gràcies per l'atenció que sempre m'ha dispensat.

²⁵ *La Voz Valenciana*, 29-5-1931.